

TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG HỌC TẬP PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC HỌC SINH TRONG DẠY HỌC ĐỌC HIỂU VĂN BẢN THÔNG TIN TỔNG HỢP Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

Lê Thị Phượng¹

TÓM TẮT

Dạy học thông qua hoạt động là phương pháp, con đường phát triển phẩm chất, năng lực của học sinh một cách hiệu quả nhất. Văn bản thông tin tổng hợp là loại văn bản rất phổ biến trong đời sống xã hội lần đầu tiên được đưa vào giảng dạy trong chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018 theo nguyên tắc đồng tâm, nâng cao. Khảo sát giờ dạy của giáo viên ở các trường Trung học phổ thông cho thấy chủ yếu vẫn là hoạt động thuyết trình, giảng giải thông tin, kiến thức trong văn bản của giáo viên, hoạt động học của học sinh lan man chưa hướng vào phát triển kỹ năng, năng lực, ít gắn với yêu cầu cần đạt của bài học và đặc điểm thể loại văn bản thông tin tổng hợp. Để khắc phục những khó khăn, lúng túng của giáo viên và học sinh trong những năm đầu cả nước dạy học sách giáo khoa mới môn Ngữ văn lớp 10 theo chương trình giáo dục phổ thông 2018, bài viết nghiên cứu, đề xuất một số nguyên tắc, biện pháp tổ chức hoạt động học tập phát triển năng lực học sinh trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin tổng hợp ở trường Trung học phổ thông.

Từ khoá: *Hoạt động học tập, phát triển năng lực, đọc hiểu, văn bản thông tin tổng hợp.*

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Đổi mới dạy học chương trình giáo dục phổ thông (GDPT) năm 2018 theo định hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh đặc biệt chú trọng hoạt động học tập vì thông qua hoạt động và bằng chính hoạt động học tập học sinh mới được phát triển cả về kiến thức, kỹ năng, năng lực giải quyết vấn đề và hoàn thiện nhân cách. Đổi mới xây dựng và tổ chức thực hiện Kế hoạch giáo dục của Nhà trường, Kế hoạch bài dạy của giáo viên và đổi mới tiêu chí đánh giá bài dạy của giáo viên ở trường phổ thông theo Công văn số 5512/BGDĐT-GDTrH ngày 20/12/2020 của Bộ Giáo dục cũng đặt trọng tâm vào xây dựng kế hoạch, tổ chức hoạt động của giáo viên và hoạt động của học sinh.

Văn bản thông tin, văn bản thông tin tổng hợp lần đầu tiên được đưa vào chương trình GDPT môn Ngữ văn 2018 và có vị trí quan trọng, được tổ chức dạy học từ lớp 1 đến lớp 12 theo nguyên tắc đồng tâm và nâng cao. Thực tế dự giờ của giáo viên ở một số trường Trung học phổ thông (THPT) và hướng dẫn luận văn cao học cho thấy chủ yếu vẫn là hoạt động thuyết trình giảng giải của giáo viên, các hoạt động học tập của học sinh đa số còn mang tính hình thức, ít gắn với yêu cầu cần đạt của bài học và mục tiêu phát triển năng lực đọc hiểu văn bản theo đặc trưng thể loại quy định trong chương trình. Để khắc phục những khó khăn, lúng túng của giáo viên và học sinh trong những năm đầu thực hiện chương trình, sách giáo khoa (SGK) Ngữ văn mới, bài viết này nghiên cứu đề xuất một số nguyên tắc, quy trình và biện pháp tổ chức các hoạt động học tập đáp ứng yêu cầu phát triển năng lực người học trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin tổng hợp ở trường THPT.

¹ Khoa Khoa học Xã hội, Trường Đại học Hồng Đức; Email: lethiphuongxh@hdu.edu.vn

2. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN

2.1. Nguyên tắc tổ chức các hoạt động học tập đáp ứng yêu cầu phát triển năng lực học sinh trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin tổng hợp ở trường THPT

2.1.1. Đảm bảo đặc trưng loại văn bản thông tin tổng hợp

“Văn bản thông tin tổng hợp là loại văn bản dùng để thông báo cho người đọc đa dạng thông tin về thế giới tự nhiên và xã hội bằng sự kết hợp các phương thức biểu đạt và các phương tiện giao tiếp trong văn bản. Văn bản thông tin tổng hợp được sử dụng rộng rãi và phổ biến trong đời sống, xã hội. Trong chương trình GDPT môn Ngữ văn 2018, văn bản thông tin, văn bản thông tin tổng hợp được học từ cấp Tiểu học, THCS và THPT càng lên lớp cao thì độ khó, độ phức tạp của văn bản thông tin càng tăng lên. Các văn bản thông tin, văn bản thông tin tổng hợp được tổ chức dạy học ở mỗi khối, lớp cũng vì thế mà rất khác nhau về dung lượng và độ khó. Ở THPT, dạy học văn bản thông tin tổng hợp chủ yếu tập trung vào loại văn bản báo cáo kết quả nghiên cứu; văn bản nội quy; văn bản hướng dẫn; văn bản thuyết minh có lồng ghép một hay nhiều yếu tố miêu tả, tự sự, biểu cảm, nghị luận; thư trao đổi. Ngoài các yếu tố như nhan đề, sa pô, đề mục, chữ đậm, số thứ tự và dấu đầu dòng trong văn bản, đặc trưng của văn bản thông tin tổng hợp còn biểu hiện ở việc tổng hợp nhiều tin trong một văn bản, sử dụng chủ yếu phương thức thuyết minh có lồng ghép một hay nhiều yếu tố biểu đạt khác, sử dụng kết hợp phương tiện giao tiếp ngôn ngữ và phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ như hình ảnh, sơ đồ, biểu đồ để trình bày thông tin rõ ràng, mạch lạc, ngắn gọn, hấp dẫn. Vì thế, khi tổ chức các hoạt động học tập trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin ở THPT, người học cần phải phân tích, đánh giá được nội dung thông tin, tác dụng của các yếu tố hình thức đặc trưng của loại văn bản này, tránh tình trạng học sinh phải thực hiện rất nhiều hoạt động học tập trong giờ đọc hiểu nhưng cuối cùng lại không phân biệt được cách đọc hiểu một văn bản thông tin tổng hợp với cách đọc hiểu các văn bản nghị luận và văn bản văn học.

Hàng ngày mỗi người phải tiếp xúc với nhiều kiểu, loại văn bản khác nhau thuộc văn bản thông tin. Thông qua các hoạt động học tập trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin trong Nhà trường, học sinh học được cách đọc để vận dụng vào đọc các văn bản tương tự về kiểu, loại, đồng thời học được cách viết văn bản thông tin trong những bối cảnh, mục đích khác nhau.

2.1.2. Đảm bảo các yêu cầu cần đạt về đọc hiểu văn bản thông tin quy định trong chương trình Ngữ văn THPT khi tổ chức các hoạt động học tập và kiểm tra đánh giá

Bám sát yêu cầu cần đạt trong chương trình Ngữ văn THPT để thiết kế Kế hoạch bài dạy, nghĩa là giáo viên không lệ thuộc hoàn toàn vào SGK khi dạy học văn bản thông tin.

Căn cứ vào yêu cầu cần đạt, giáo viên tổ chức, hướng dẫn học sinh thực hiện các hoạt động học tập với các hình thức đa dạng, phong phú, có sức hấp dẫn phù hợp với đặc trưng kiểu, loại văn bản và nội dung bài học, phù hợp với trình độ học sinh và điều kiện trường, lớp của địa phương. Cụ thể gồm các hoạt động đọc, khám phá, phát hiện vấn đề, thảo luận, giải quyết vấn đề đặt ra trong văn bản thông tin; tích hợp kiến thức, kĩ năng đọc hiểu văn bản thông tin ở các lớp dưới để đọc hiểu được các văn bản thông tin tổng hợp phức tạp ở các lớp trên; chú ý khai thác tính liên văn bản trong văn bản thông tin và hướng dẫn học sinh mô hình hóa cách đọc hiểu văn bản thông tin để vận dụng vào đọc hiểu các văn bản khác tương tự về kiểu, loại; coi trọng kiến thức nền và những trải nghiệm của học sinh để thúc đẩy học sinh đọc liên hệ, kết nối, so sánh với các văn bản thông tin trong và ngoài SGK.

Căn cứ vào yêu cầu cần đạt, giáo viên sử dụng các phương pháp, hình thức tổ chức dạy học phát huy tính tích cực, tự giác học tập của học sinh; kết hợp giữa học tập cá thể với học tập hợp tác, học theo dự án, học sinh làm việc theo nhóm nhỏ để rèn luyện các kỹ năng đọc hiểu văn bản thông tin theo đặc trưng kiểu, loại; kỹ năng giao tiếp và hợp tác; kỹ năng vận dụng, giải quyết vấn đề,... Chú trọng sử dụng các phương tiện dạy học và công nghệ thông tin để nâng cao hiệu quả của các hoạt động học tập của học sinh trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin.

Đánh giá năng lực đọc hiểu văn bản thông tin của học sinh thực chất là xem xét mức độ đạt được của học sinh so với mục tiêu, yêu cầu đề ra trong chương trình. Vì thế, giáo viên phải căn cứ vào yêu cầu cần đạt về kiến thức, kỹ năng được quy định trong chương trình và các ngữ liệu văn bản đọc trong bối cảnh mới để thiết kế và sử dụng các câu hỏi, bài tập vận dụng cho học sinh. “Tránh dùng lại các văn bản đã học trong SGK làm ngữ liệu xây dựng các đề kiểm tra đọc hiểu và viết để đánh giá chính xác năng lực học sinh” [3; tr.2], tạo điều kiện cho học sinh khám phá những tri thức mới, đề xuất ý tưởng và tạo ra sản phẩm mới, huy động được vốn sống vào quá trình đọc hiểu văn bản, khắc phục tình trạng học sinh chỉ học thuộc bài hoặc sao chép nội dung tài liệu có sẵn.

2.1.3. Đảm bảo đa dạng hóa các hoạt động học tập, phù hợp với trình độ học sinh trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin ở THPT

Hoạt động học tập là hoạt động đặc thù của con người, của lứa tuổi học sinh trong Nhà trường. Thông qua hoạt động học tập và bằng chính các hoạt động học tập học sinh thể hiện khả năng thao tác trí tuệ và các mức độ của tính tự giác, chủ động, hứng thú, sáng tạo trong việc lĩnh hội tri thức, trau dồi kỹ năng, kỹ xảo và những hành vi mới.

Đa dạng hóa hoạt động học tập, phù hợp với trình độ học sinh là yêu cầu có tính bắt buộc nhằm đảm bảo phát triển phẩm chất, năng lực người học trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin. Thông qua các hoạt động học tập làm thay đổi chính chủ thể người học, học sinh không chỉ chiếm lĩnh các kiến thức, kỹ năng, kỹ xảo trong một văn bản thông tin cụ thể mà quan trọng hơn học sinh còn tiếp thu được cả những tri thức về cách đọc hiểu các kiểu, loại văn bản thông tin. Do đó, giáo viên và học sinh cần lưu ý các văn bản thông tin trong sách giáo khoa Ngữ văn THPT chỉ là các ngữ liệu đọc, là phương tiện và cách thức để hình thành, trang bị cho các em năng lực đọc hiểu văn bản thông tin theo đặc trưng thể loại. Việc đa dạng hóa các hoạt động học tập thông qua các văn bản thông tin đa dạng về nhiều lĩnh vực, phù hợp với học sinh luôn có tác dụng thúc đẩy học sinh tích cực, hứng thú học tập, tích lũy kiến thức, trau dồi kỹ năng, đồng thời hạn chế được tính hình thức của hoạt động học tập. Tổ chức các hoạt động học tập phải phù hợp với điều kiện dạy học thực tế của Nhà trường. Ví dụ, dạy học đọc hiểu văn bản: “Phục hồi tầng ozone: Thành công hiếm hoi của nỗ lực toàn cầu” ở một số trường vùng sâu huyện miền núi, giáo viên cần nhắc có nên hay không nên yêu cầu học sinh thực hiện loại bài tập xem video, đọc các văn bản thông tin trên internet vì kết nối mạng khó khăn, sóng yếu chập chờn ảnh hưởng đến chất lượng, hiệu quả học tập.

2.2. Biện pháp tổ chức các hoạt động học tập phát triển năng lực cho học sinh trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin ở THPT

2.2.1. Hoạt động 1: Khởi động kích hoạt thế giới đa dạng thông tin từ trải nghiệm của học sinh đến chủ đề bài học

Mục đích của hoạt động

Khởi động tâm lý, tạo sự chú ý và bầu không khí lớp học sôi nổi, “kích hoạt tri thức nền của học sinh” [5; tr.20] liên quan dẫn nhập vào chủ đề bài đọc và kiểu, loại văn bản đọc hiểu trong bài học mới.

Tổ chức thực hiện

Khởi động là bắt đầu bằng những hoạt động đơn giản làm cho các bộ phận cơ thể làm quen, thích ứng trước khi tiếp tục hoạt động học tập phức tạp, căng thẳng. Hoạt động khởi động khi bắt đầu một chủ đề bài học mới theo tiếp cận phát triển năng lực được thực hiện hai chiều tương tác chặt chẽ giữa người dạy và người học: giáo viên tổ chức, điều khiển hoạt động và học sinh là chủ thể của hoạt động khởi động hướng vào mục tiêu, chủ đề xác định của bài đọc.

Căn cứ vào mục tiêu, yêu cầu bài học, nội dung bài học, đối tượng học sinh và điều kiện cơ sở vật chất, thiết bị dạy học của Nhà trường, giáo viên sẽ tổ chức một vài hoạt động khởi động hấp dẫn gồm: (1) học sinh xem tranh/ảnh/video clip hoặc nghe một bài hát sau đó trả lời câu hỏi của giáo viên, bày tỏ suy nghĩ của học sinh về chủ đề, nội dung vừa xem hoặc nghe; (2) hoạt động khởi động cũng có thể tổ chức thông qua hình thức các trò chơi phỏng theo một số trò chơi đơn giản, dễ thực hiện hoặc bằng một vài câu hỏi. Thông qua hoạt động khởi động, giáo viên kích hoạt được vốn sống, vốn hiểu biết, kiến thức, kỹ năng, kinh nghiệm của học sinh liên quan đến chủ đề nội dung bài học. Tuy hoạt động thường chỉ được tiến hành trong thời gian ngắn từ 5 đến 7 phút nhưng tạo cho học sinh một bầu không khí học tập sôi nổi, tinh thần học sinh phấn chấn với sự tập trung chú ý vào chủ đề bài đọc với hình thức kiểu, loại văn bản mới.

Văn bản thông tin là loại văn bản cung cấp cho con người kiến thức xác thực, khách quan về thế giới, tự nhiên và xã hội bao gồm nhiều kiểu, loại văn bản thuộc nhiều lĩnh vực. Học sinh không phải lúc nào cũng đọc văn bản văn học nhưng văn bản thông tin thì phổ biến và thông dụng hàng ngày như đơn thuốc, đơn trình bày nguyện vọng cá nhân, bản tường trình, hợp đồng, nội quy, hướng dẫn, giới thiệu một địa chỉ tham quan du lịch di tích lịch sử hoặc danh thắng, thư trao đổi công việc, SGK, báo cáo kết quả thực hiện bài tập hoặc dự án, bài thu hoạch, bản tin trên sách, báo, tạp chí, đài truyền hình, báo cáo kết quả nghiên cứu về một vấn đề. Hoạt động khởi động trong tiết dạy học đọc hiểu văn bản thông tin vì thế trở nên cần thiết và có ưu thế trong việc huy động vốn sống, vốn hiểu biết, kinh nghiệm và những trải nghiệm của người học về chủ đề hay thể loại văn bản đọc hiểu. Không chỉ tạo niềm vui, hứng thú học tập cho học sinh mà thông qua những chia sẻ ngắn của học sinh giúp giáo viên định hướng nhanh, kịp thời tinh thần, ý thức, kiến thức của người học vào trọng tâm chủ đề bài học, đồng thời hiểu được mức độ quan tâm và khả năng của học sinh đối với bài học mới.

Nếu đọc hiểu văn bản thông tin ở cấp THCS mới chỉ tập trung vào thông tin về một sự kiện, một hoạt động đơn giản, thì lên THPT loại văn bản thông tin tổng hợp phổ biến là thuyết minh về một việc hay sự vật trong cả quá trình nhiều giai đoạn. Phương thức biểu đạt trong văn bản thông tin tổng hợp cũng phức tạp hơn: Thuyết minh lồng ghép với một hay nhiều yếu tố như miêu tả, tự sự, biểu cảm, nghị luận; văn bản báo cáo kết quả nghiên cứu về một vấn đề sử dụng phương tiện giao tiếp ngôn ngữ kết hợp với các phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ. Vì thế hoạt động khởi động dẫn vào bài học mới còn là một thử thách mang tính

tổng hợp đối với học sinh THPT tức là những kiến thức, kĩ năng, kinh nghiệm của học sinh liên quan đến chủ đề nội dung bài học cũng yêu cầu khả năng tổng hợp, phạm trù hóa, chuyên hóa từ những hiểu biết rời rạc, tản mạn từ các lớp học trước và thực tiễn đời sống để phục vụ chủ đề của bài học.

2.2.2. Hoạt động 2: Đọc văn bản, tìm hiểu các yếu tố đặc trưng của văn bản thông tin tổng hợp

Mục đích của hoạt động

Trang bị cho học sinh kiến thức về loại văn bản thông tin tổng hợp và kĩ năng đọc văn bản thông tin tổng hợp theo đặc trưng thể loại.

Tổ chức thực hiện

Giáo viên yêu cầu học sinh đọc văn bản thành tiếng: Lưu ý học sinh ngắt dừng theo các đoạn hoặc phần trong văn bản; vừa đọc vừa quan sát các dấu hiệu về mặt hình thức của văn bản thông tin. Giáo viên nhận xét về cách đọc của học sinh.

Giáo viên hướng dẫn học sinh kĩ thuật đọc văn bản thông tin tổng hợp và nhận biết các yếu tố nổi bật về hình thức của văn bản: Giáo viên hướng dẫn học sinh cách đọc văn bản thông tin tổng hợp: Chú ý đến nhan đề văn bản và các yếu tố hình thức của văn bản (có thể có hoặc không) như sa pô (đoạn văn có chữ in đậm ở đầu mỗi văn bản), đề mục, chữ in đậm, số thứ tự, số liệu, tên người, tên địa danh, ảnh, sơ đồ, biểu bảng; Chú ý đọc đúng các khái niệm, thuật ngữ khoa học chuyên ngành; ngôn ngữ đơn nghĩa, khách quan; Chú ý xem các thẻ đọc ở bên lề phải của văn bản, các thẻ đọc này có tác dụng chỉ dẫn học sinh tập trung đọc những dòng, đoạn văn chứa thông tin quan trọng của văn bản.

Giáo viên gợi dẫn học sinh nhận biết các yếu tố nổi bật về hình thức của văn bản thông tin tổng hợp để thu thập thông tin: Bằng cách học sinh trả lời câu hỏi của giáo viên: Hình thức của văn bản có đặc điểm gì nổi bật? Những câu, đoạn văn nào khiến em chú ý ở văn bản này? Ngoài những yếu tố hình thức nêu ở trên, giáo viên đặc biệt lưu ý học sinh về tính liên văn bản của loại văn bản thông tin tổng hợp thể hiện ở những câu, đoạn văn thuyết minh lồng ghép với các yếu tố miêu tả, biểu cảm, tự sự, nghị luận để không bị nhầm lẫn coi đó là thể loại văn bản tự sự, văn bản biểu cảm hay văn bản nghị luận và sự kết hợp phương tiện giao tiếp ngôn ngữ với phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ. giáo viên hướng dẫn học sinh vừa đọc lướt văn bản để thu thập thông tin, vừa sử dụng phần “TRI THỨC NGŨ VĂN” cung cấp kiến thức về đặc trưng của văn bản thông tin ở đầu bài học để trả lời cho các câu hỏi của giáo viên.

2.2.3. Hoạt động 3: Đọc hiểu khám phá thể giới đa dạng của thông tin và cách đưa tin trong văn bản thông tin tổng hợp

Mục đích của hoạt động

Học sinh phân tích và đánh giá được đề tài, thông tin cơ bản của văn bản thông tin tổng hợp, cách đặt nhan đề cho văn bản của tác giả; nhận biết được mục đích của người viết; phân tích được mối liên hệ giữa các chi tiết và vai trò của chúng trong việc thể hiện thông tin.

Lí giải được mục đích của việc lồng ghép phương thức thuyết minh với một hoặc nhiều yếu tố biểu đạt như miêu tả, tự sự, biểu cảm, nghị luận và mục đích của sự kết hợp đó; Phân tích được tác dụng của sự kết hợp giữa phương tiện ngôn ngữ và phương tiện phi ngôn ngữ.

Tổ chức thực hiện

Nhiệm vụ 1: Đọc hiểu khám phá thể giới đa dạng của thông tin trong văn bản

Khám phá thể giới thông tin đa dạng trong văn bản

Giáo viên hướng dẫn học sinh bám vào hệ thống câu hỏi và các yêu cầu trong sách giáo khoa để tìm hiểu thông tin và cách trình bày thông tin trong văn bản.

Các hoạt động học tập chủ yếu của học sinh ở nhiệm vụ 1 là: học sinh nhận câu hỏi từ giáo viên giao → học sinh đọc văn bản dựa trên các chi tiết nổi bật về nội dung và hình thức của loại văn bản thông tin tổng hợp → học sinh tìm các thông tin trong văn bản để trả lời câu hỏi của giáo viên → học sinh nhận xét, góp ý kiến bổ sung thêm các thông tin cho đầy đủ.

Ví dụ:

Câu hỏi 1: Văn bản viết về chủ đề, đề tài gì? Giáo viên gợi ý học sinh chú ý vào nhan đề của văn bản, sa pô và các chữ in đậm và các số thứ tự ở đầu mỗi đoạn văn trong văn bản (nếu có); chú ý vào các câu chủ đề đứng ở đầu hoặc cuối các đoạn văn trong văn bản; chú ý vào các thẻ đọc bên lề phải của văn bản... để tìm thông tin về chủ đề, đề tài của văn bản.

Câu hỏi 2: Nêu nhận xét về cách đặt nhan đề văn bản?

Để có cơ sở nhận xét chính xác cách đặt nhan đề văn bản, giáo viên gợi ý học sinh chú ý vào các từ khóa trong nhan đề của văn bản thông tin thường dùng các từ ngữ đơn nghĩa và là các danh từ về một lễ hội hay một hoạt động, một sự kiện hay một danh thắng, một kết quả nghiên cứu thuộc lĩnh vực khoa học, tự nhiên hay xã hội. Từ đó, học sinh có thể nhận xét về cách đặt nhan đề của văn bản thông tin tổng hợp là: Sử dụng các danh từ đơn nghĩa giới thiệu một hoạt động hay sự kiện, giới thiệu một danh thắng hay di tích lịch sử; giới thiệu một nội quy hay quy định hướng dẫn tham quan tại một danh thắng hoặc di tích lịch sử; hoặc là báo cáo kết quả nghiên cứu về một vấn đề về tự nhiên, xã hội. Ví dụ: Văn bản “Sự sống và cái chết” [6; tr.75]; văn bản “Nghệ thuật truyền thống của người Việt”; văn bản “Phục hồi tầng ozone: Thành công hiếm hoi của nỗ lực toàn cầu” [6; tr.84]; văn bản “Những điều cần chú ý khi tham gia lễ hội Đền Hùng” [7; tr.99]; văn bản “Lễ hội dân gian đặc sắc của dân tộc Chăm ở Ninh Thuận” [7; tr.101].

Tóm tắt thông tin chính trong văn bản tổng hợp

Tóm tắt thông tin chính của văn bản thông tin là cách người đọc thường dùng để ghi nhớ lại một số nội dung quan trọng được truyền tải trong văn bản thông tin để tiện cho việc ghi nhớ, giới thiệu, trao đổi, chia sẻ thông tin hoặc sử dụng tùy theo mục đích cá nhân. Cách tóm tắt phổ biến nhất là người đọc căn cứ vào nhan đề của văn bản, những câu, từ in đậm, in nghiêng, các từ khóa trong đoạn văn, các câu chủ đề của đoạn văn được ghi theo số thứ tự trong văn bản, các số liệu... Giáo viên tổ chức cho học sinh tóm tắt thông tin trong văn bản đọc hiểu, chia sẻ kết quả tóm tắt trước lớp, nhận xét, bổ sung, chuẩn hóa thông tin cần đạt thông qua việc đánh giá kết quả tóm tắt bằng bảng kiểm.

Bảng 1. Phiếu kiểm đánh giá sản phẩm tóm tắt thông tin trong văn bản thông tin tổng hợp

TT	Tiêu chí nhận xét, đánh giá	Có	Không
1	Tóm tắt nêu được đầy đủ các thông tin quan trọng trong văn bản thông tin tổng hợp.		
2	Các thông tin tóm tắt được sắp xếp theo trình tự logic, trung thực, chính xác với thông tin trong văn bản đọc hiểu.		
3	Ngôn ngữ, diễn đạt chính xác, khách quan.		
4	Thông tin tóm tắt được trình bày theo hình thức văn bản truyền thống hoặc theo hình thức sơ đồ.		

Nhiệm vụ 2: Tìm hiểu cách sắp xếp thông tin, cách đưa thông tin và tính liên văn bản trong văn bản thông tin tổng hợp

Cách sắp xếp thông tin trong văn bản thông tin tổng hợp: Giáo viên hướng dẫn học sinh căn cứ vào nội dung tóm tắt thông tin trong văn bản vừa thực hành để nhận biết cách sắp xếp thông tin trong văn bản thông tin tổng hợp. Sắp xếp thông tin trong văn bản thông tin là một yêu cầu đồng thời cũng là kỹ thuật của người viết. Tùy vào mục đích của người đưa tin sẽ chi phối đến cách sắp xếp thông tin trong văn bản cho phù hợp. Quan sát một số văn bản thông tin tổng hợp trong SGK và các văn bản thông tin trên sách, báo cho thấy, người viết, người đưa tin thường sắp xếp thông tin theo một trình tự logic của thời gian hoặc theo quan hệ nhân - quả.

Giáo viên sử dụng câu hỏi hướng dẫn học sinh nhận biết cách sắp xếp thông tin trong văn bản.

Câu hỏi: Căn cứ vào trật tự thông tin trong văn bản được tác giả trình bày, em cho biết tác giả đã sắp xếp thông tin theo cách nào? Theo trật tự thời gian hay theo quan hệ nguyên nhân - kết quả?

Ví dụ: Cách sắp xếp thông tin trong văn bản “Thăng Long - Đông Đô - Hà Nội: Một hằng số văn hóa Việt Nam” được tác giả Trần Quốc Vượng trình bày theo quan hệ nhân - quả.

Cách đưa thông tin và tính liên văn bản trong văn bản thông tin tổng hợp

Văn bản thông tin là loại văn bản chủ yếu cung cấp thông tin về sự vật, sự việc trong đời sống tự nhiên và xã hội. Thông tin trong văn bản thông tin phải đảm bảo tính chính xác, khách quan, trung thực. Vì vậy, cách đưa tin của người viết, người nói luôn phải thể hiện sự khách quan, trung thực, mặc dù người đưa tin vẫn thể hiện thái độ, cảm xúc của bản thân trong khi đưa thông tin song không được xuyên tạc sai sự thật, không được làm thay đổi bản chất, tính chất của thông tin. Điều này lý giải vì sao trong văn bản thông tin tổng hợp, người viết (người đưa tin) thường sử dụng kết hợp phương thức thuyết minh với miêu tả, biểu cảm, nghị luận; phương tiện ngôn ngữ kết hợp với phương tiện phi ngôn ngữ như hình ảnh, số liệu, bảng, sơ đồ... Đặc điểm này tạo nên *tính liên* văn bản trong văn bản thông tin tổng hợp, một đặc trưng quan trọng khi tổ chức cho học sinh đọc hiểu, giáo viên và học sinh cần chỉ ra được tác dụng của sự kết hợp đó. Giáo viên cũng cần giúp học sinh chỉ ra được: cách sử dụng kết hợp phương thức thuyết minh với các yếu tố biểu đạt khác trong văn bản thông tin phải tùy vào mục đích đưa tin và nội dung thông tin, và chỉ sử dụng ở mức độ vừa phải, không làm thay đổi mục đích và kết cấu của văn bản thông tin.

2.2.4. Hoạt động 4: Kết nối - Trải nghiệm - Sáng tạo với thế giới đa dạng của thông tin

Mục đích của hoạt động

Phát huy năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo của học sinh về các vấn đề đặt ra từ thế giới đa dạng thông tin của các văn bản đọc hiểu; Dạy cho học sinh biết nhiều cách đưa thông tin và rèn kỹ năng đưa thông tin hấp dẫn, hiệu quả. Qua đó, giáo viên phát huy năng lực, sở trường của người học, hướng nghiệp cho học sinh

Tổ chức thực hiện

Căn cứ vào chủ đề trong các văn bản thông tin tổng hợp, giáo viên tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh. Theo lí thuyết giao tiếp ngôn ngữ, văn bản không chỉ nhằm mục đích thông tin mà còn nhằm tác động. Thế giới thông tin đa dạng trong các văn bản thông tin ở THPT không chỉ trang bị cho các em những kiến thức, hiểu biết về văn hóa, lịch sử, nghệ thuật dân tộc của các vùng miền, kiến thức về khoa học sự sống, khoa học trái đất, về ozone... Những thông tin quan trọng đó rất hữu ích cho cuộc sống của con người, giáo dục làm thay đổi ý thức, thái độ và trách nhiệm hành động của mỗi con người đối với việc giữ gìn bảo vệ văn hóa, lịch sử của dân tộc và sự sống của trái đất - ngôi nhà chung của chúng ta. Bởi thông tin đa dạng, cho nên sẽ có nhiều hoạt động trải nghiệm và nhiều cách thức trải nghiệm phù hợp với điều kiện thời gian học tập trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin giúp học sinh luôn phát huy được tính chủ động, tích cực và khả năng sáng tạo của các em trong việc khám phá lĩnh hội kiến thức bài học và liên hệ, vận dụng giải quyết các vấn đề trong thực tiễn.

Có nhiều hình thức Kết nối - Trải nghiệm phát huy sáng tạo của học sinh trong dạy học đọc hiểu văn bản thông tin giáo viên có thể tổ chức cho học sinh thực hiện. Để đáp ứng được yêu cầu của bài học và điều kiện thời gian học tập, giáo viên cần chọn một số hình thức trải nghiệm phù hợp vừa củng cố, phát triển cho học sinh cách đưa thông tin và quan điểm đưa tin vừa phát triển được các phẩm chất, năng lực, sở trường của các em, đem lại hứng thú, niềm vui, nâng cao chất lượng, hiệu quả học tập. Bao gồm các hoạt động trải nghiệm như:

Học sinh có thể chia sẻ trước lớp về những thông tin trong văn bản “Sự sống và cái chết” của tác giả Nguyễn Xuân Thuận đã tác động đến suy nghĩ và hành động của em.

Học sinh có thể giới thiệu một số nét văn hóa đặc sắc của Hà Nội gọi cho em nhớ về những nét văn hóa đặc sắc ở quê hương mình sau đọc hiểu văn bản “Thăng Long - Đông Đô - Hà Nội: Một hằng số văn hóa Việt Nam” (Trần Quốc Vượng);

Học sinh viết một bài thuyết trình ngắn và hóa thân thành một người hướng dẫn viên giới thiệu ngắn gọn về văn hóa của dân tộc Chăm sau khi đọc hiểu văn bản “Lễ hội dân gian đặc sắc của dân tộc Chăm ở Ninh Thuận” (Đào Bình Trịnh);

Một nhóm học sinh có thể biểu diễn một điệu múa của dân tộc Chăm. Học sinh cũng có thể giới thiệu một nét đặc sắc trong văn hóa của đồng bào Khmer Nam Bộ trong giờ học đọc hiểu văn bản “Lễ hội Ok Om Bok”.

Học sinh có thể vẽ tranh, làm poster hoặc hát một bài hát thể hiện tình cảm, suy nghĩ của em về văn hóa của đồng bào Chăm sau khi đọc văn bản “Lễ hội Ok Om Bok”.

Sử dụng bảng kiểm, giáo viên tổ chức nhận xét, đánh giá hoạt động Kết nối - Trải nghiệm - Sáng tạo của học sinh về thế giới đa dạng của thông tin trong các văn bản thông tin tổng hợp.

Bảng 2. Phiếu kiểm đánh giá sản phẩm từ hoạt động Kết nối - Trải nghiệm - Sáng tạo của học sinh trong đọc hiểu văn bản thông tin tổng hợp

TT	Tiêu chí đánh giá	Có	Không
1	Nêu được những thông tin bổ ích của bài học		
2	Biết cách sắp xếp các thông tin theo một trật tự logic, có ý nghĩa.		
3	Cách truyền tải thông tin gọn, rõ, hấp dẫn bằng sự kết hợp phương tiện ngôn ngữ và các phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ (hình ảnh, cử chỉ, điệu bộ, số liệu...).		
4	Biết cách sử dụng những câu văn thuyết minh kết hợp với một hay một số yếu tố miêu tả, biểu cảm, tự sự, nghị luận làm cho thông tin sinh động, hấp dẫn.		
5	Sản phẩm trải nghiệm thể hiện sáng tạo của học sinh, năng khiếu và sở thích của học sinh.		

2.2.5. Hướng dẫn học sinh mô hình hóa cách đọc hiểu văn bản thông tin

Hướng dẫn học sinh rút ra cách đọc hiểu văn bản thông tin sau mỗi bài học đọc là việc làm cần thiết và quan trọng nhằm phát triển kỹ năng tự đọc văn bản của học sinh tiến dần đến mục tiêu học sinh trở thành một người đọc độc lập. Chương trình GDPT môn Ngữ văn 2018 chủ trương dạy học hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh, vì vậy mỗi bài học trong SGK Ngữ văn bao gồm 3 đến 4 văn bản đọc, trong đó 2 văn bản đầu đảm nhận vai trò chính là tập trung hình thành và phát triển kỹ năng đọc hiểu văn bản theo thể loại. Văn bản 3 là thực hành đọc và văn bản 4 là đọc mở rộng. Để đáp ứng được mục tiêu, yêu cầu dạy học chương trình SGK, giáo viên cần quan tâm hướng dẫn học sinh *rút ra cách đọc hiểu văn bản thông tin tổng hợp sau mỗi bài đọc để vận dụng vào đọc hiểu các văn bản khác* tương tự về thể loại và độ khó trong những bối cảnh mới.

Hoạt động 1: Đọc văn bản, nhận biết và lí giải được tác dụng của các yếu tố hình thức nổi bật về thể loại trong văn bản thông tin như nhan đề, sa pô, đề mục, chữ in đậm, số thứ tự, hình ảnh, số liệu, chú thích, ngôn ngữ trong văn bản.

Hoạt động 2: Tìm ra thông tin chính và cách thức tổ chức thông tin trong văn bản dựa vào cấu trúc tổ chức các phần, đoạn trong văn bản và trình tự triển khai thông tin của văn bản.

Hoạt động 3: Tìm ra cách đưa thông tin trong văn bản và quan điểm của người đưa tin dựa vào tính liên văn bản trong văn bản thông tin (biểu hiện của tính liên văn bản là sự kết hợp phương thức thuyết minh với một trong các yếu tố biểu đạt như miêu tả, tự sự, biểu cảm, nghị luận, điều hành; kết hợp phương tiện giao tiếp ngôn ngữ với các phương tiện phi ngôn ngữ như số liệu, tranh ảnh, bảng, sơ đồ, kí hiệu).

Hoạt động 4: Diễn giải/phát biểu lại các thông tin chính mà văn bản cung cấp bằng ngôn ngữ của bản thân/tóm tắt nội dung của văn bản; phát biểu về những thông tin trong văn bản đã tác động đến suy nghĩ và hành động của bản thân.

Hoạt động 5: Học sinh rút ra và ghi nhớ cách đọc văn bản thông tin.

Hoạt động 6: Học sinh mở rộng phạm vi đọc và rèn luyện kỹ năng đọc thông qua việc đọc những văn bản mới tương tự về kiểu, loại trong SGK, sách bài tập, trong đời sống và mạng Internet.

Hoạt động 7: Học sinh chia sẻ những điều đã đọc được từ văn bản mới với thầy/cô và các bạn trong nhóm/lớp; vận dụng những tri thức đã học được trong văn bản để giải quyết những tình huống gặp trong đời sống.

3. KẾT LUẬN

“Năng lực đọc hiểu văn bản của học sinh trong nhà trường phổ thông cần được thể hiện ra thành hành động của người học” [1; tr.88]. Vì vậy muốn phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh, giáo viên cần phải tổ chức đa dạng hóa các hoạt động học tập cho học sinh đáp ứng mục tiêu, yêu cầu và đặc trưng của các văn bản đọc. Dạy học bằng các hoạt động học tập còn giúp khắc phục được tình trạng học sinh đọc hiểu văn bản thông tin, văn bản thông tin tổng hợp chỉ dựa vào thể bản và ghi nhớ, tái hiện thụ động, giúp học sinh có khả năng vận dụng, giải quyết vấn đề trong các tình huống mới. Đó là phẩm chất người công dân toàn cầu ở thế kỉ XXI mà học sinh trong các nhà trường THPT cần được rèn luyện và phát triển thông qua dạy học đọc hiểu các loại văn bản thông tin.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Thạch Thị Lan Anh (2019), *Tổ chức các hoạt động dạy học đọc hiểu theo định hướng phát triển năng lực cho học sinh lớp 1 theo mô hình ba giai đoạn*, Tạp chí Khoa học Giáo dục Việt Nam, số 13, tr.88-92.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ Trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo, Hà Nội.*
- [3] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2022), *Công văn số 3175/BGDĐT-GDTrH ngày 22 tháng 7 năm 2022 của Bộ Trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo về việc Hướng dẫn đổi mới phương pháp dạy học và kiểm tra, đánh giá môn Ngữ văn ở trường phổ thông.*
- [4] Vũ Thị Thu Hương (2020), *Khởi động để kích hoạt kiến thức nền cho học sinh khi dạy học đọc hiểu văn bản thông tin*, Tạp chí Giáo dục, số 470, kì 2, tr20-23.
- [5] Bùi Mạnh Hùng (tổng chủ biên), Phan Huy Dũng (chủ biên), Trần Ngọc Hiếu, Nguyễn Thị Diệu Linh, Đặng Lưu, Hà Văn Minh, Nguyễn Thị Ngọc Minh, Nguyễn Thị Nương, Đỗ Hải Phong (2022), *Ngữ văn 10* (tập 1, tập 2, Bộ sách Kết nối tri thức với Cuộc sống), Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
- [6] Lã Nhâm Thìn, Đỗ Ngọc Thống (đồng tổng chủ biên), Vũ Thanh (chủ biên), Bùi Minh Đức, Phạm Thị Thu Hương, Nguyễn Thị Tuyết Minh, Trần Văn Sáng (2022), *Ngữ văn 10* (tập 1, tập 2, Bộ sách Cánh Diều), Nxb. Đại học Huế, Thừa Thiên Huế.
- [7] Lê Thị Phượng (6/2023), *Phát triển năng lực đọc hiểu văn bản thông tin cho học sinh trong dạy học môn Ngữ văn THCS*, Tạp chí Khoa học Giáo dục và Quản lý, số 63, Trường Đại học Hồng Đức.
- [8] Nell K. Duke, Bennett, Armistead, V.S (2003), *Reading & Writing Informational text in the Primary Grades*. Scholarstic Inc.

**ORGANIZING LEARNING ACTIVITIES TO DEVELOP
STUDENTS' COMPETENCIES IN READING AND COMPREHENDING
INTEGRATED INFORMATIONAL TEXTS
AT THE HIGH SCHOOL LEVEL**

Le Thi Phuong

ABSTRACT

Teaching through activities is the most effective method and pathway for developing students' character and capabilities. Integrated informational texts are a common type of text in social life and were first introduced into the teaching curriculum of Vietnamese Language in 2018, following the principle of concentricity and enhancement. Surveys of teaching hours in high schools show that teachers engage in activities such as lecturing, explaining information, and imparting knowledge directly from the text, while students' learning activities tend to lack focus on skill and capability development, and are loosely connected to lesson requirements and the characteristics of integrated informational texts. To address the difficulties and uncertainties faced by both teachers and students in the initial years of nationwide implementation of the new textbook for Grade 10 Vietnamese Literature according to the 2018 high school curriculum, this article investigates and proposes some principles and methods for organizing learning activities to develop students' capabilities in reading and comprehending integrated informational texts in high schools.

Keywords: *Learning activities, capacity development, reading comprehension, integrated informational text.*

* Ngày nộp bài: 5/1/2024; Ngày gửi phản biện: 5/1/2024; Ngày duyệt đăng: 25/2/2024